

„DANGAUS KARALIENE ŠVIESI“:
tarptautinė mokslinė konferencija, skirta katalikų liaudiškojo
pamaldumo tyrinėtojo prof. habil. dr. Alfonso Motuzo (1955–2019)
gimimo 70-mečiui paminėti

2025 m. lapkričio 28 d. Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakultete buvo surengta tarptautinė mokslinė konferencija „Dangaus Karaliene šviesi“, skirta katalikų liaudiškojo pamaldumo tyrinėtojo prof. habil. dr. Alfonso Motuzo (1955–2019) gimimo 70-mečiui paminėti. Konferencijos globėjas – Jo Ekscelencija Algirdas Jurevičius, Telšių vyskupas.

Prof. habil. dr. Alfonsas Motuzas – neeilinė asmenybė. Jis yra pirmasis, kuris Lietuvai atkūrus nepriklausomybę ėmėsi tyrinėti liaudiškojo pamaldumo praktikas Lietuvoje (ekspedicijos, teoriniai ir praktiniai tyrimai). Jis pirmasis į etnologų, etnomuzikologų, net ir teologų bendruomenę atnešė iki tol negirdėtą sąvoką *liaudiškojo pamaldumo praktikos*, kuri Katalikų Bažnyčios magisteriume buvo žinoma, bet Lietuvos akademinėi bendruomenei dar menkai pažįstama. Per daugybę pedagoginio ir mokslininko darbo metų (nuo 1975 m. iki pat mirties) A. Motuzas aktyviai dalyvavo akademinio gyvenimo veiklose: vasaros lauko ekspedicijos, vadovavimas moksliniams darbams, mokslinių publikacijų, vadovėlių bei monografijų rašymas, paskaitų skaitymas užsienio universitetuose, kurių metu pasauliniame kontekste pristatomos Lietuvos katalikiškoje ir evangeliškoje kultūroje egzistuojančios liaudiškojo pamaldumo praktikos.

Alfonsas Motuzas – humanitarinių mokslų (menotyra, muzikologija) daktaras, jo disertacijos tema „Nacionalinės apeiginės kultūros ypatybių pritaikymas, grojant lietuvių liaudies pučiamaisiais ambužiūriniais pūstukiniais muzikos instrumentais“ (1993). Etnologijos krypties habilituotas daktaras, disertacijos tema „Lietuvos Kalvarijų Kryžiaus kelių apeiginiai papročiai: vietiniai savitumai ir kitų

tautų lygiagretės“ (2002), profesorius (2004). 1975 m. įstojo į Lietuvos muzikos akademiją (tuometę Lietuvos valstybinę konservatoriją). 1979–1995 m. – Lietuvos valstybinės konservatorijos Klaipėdos fakultetų asistentas. 1991 m. Maskvoje baigė Gnesinų muzikos akademijos aspirantūrą ir įgijo muzikologo tyrėjo kvalifikaciją. Nuo 1994 m. – Lietuvos katalikų mokslo akademijos narys. Nuo 1995 m. – Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Katalikų teologijos fakulteto Šv. Antano religijos studijų instituto direktorius. 1996–2005 m. – VDU Katalikų teologijos fakulteto Šv. Antano religijos studijų instituto direktoriaus pavaduotojas. 2007–2012 m. skaitė paskaitas VDU studentams ir Vilniaus šventojo Juozapo ir Kauno kunigų seminarijų klierikams. Parengė ir išleido pluoštą mokslinių monografių ir mokslo šaltinių leidinių. Užsienio ir Lietuvos mokslo leidiniuose publikavo per 200 mokslinių straipsnių. 2004 m. Lietuvos aukštosioms mokykloms parengė ir išleido LR švietimo ir mokslo ministerijos Aukštųjų mokyklų bendrųjų vadovėlių leidybos komisijos patvirtintą studijų vadovėlį „Katalikų liaudies pamaldumo praktikos Lietuvoje“¹.

Alfonso Motuzo mokslinių tyrimų sritys: Baltijos šalių krikščioniškoji etninė kultūra, religijotyra, pasaulio religijų etninė kultūra ir muzika, krikščioniškoji etninė muzika. Lietuvių, latvių, lenkų, anglų ir rusų kalbomis Lietuvoje, Latvijoje, Lenkijoje, Didžiojoje Britanijoje, Ukrainoje ir Rusijoje jis yra paskelbęs per 200 mokslinių publikacijų. A. Motuzo moksliniai darbai visų pirma liudijami dviem aspektais – etninių muzikos instrumentų ir tradicinių religinės muzikos apraiškų tyrimų.

Pirmąja – etninės instrumentologijos – tematika jis yra paskelbęs mokslines studijas „Nacionalinės apeiginės kultūros ypatybių pritaikymas grojant lietuvių liaudies pučiamaisiais ambušiūriniais pūstukiniais muzikos instrumentais“, „Tradicionis grojimas kerdžiaus trimitu, ragais, daudytėmis“, „Lietuvių liaudies instrumentinės muzikos natų pavyzdžiai. Piemenų trimitas, daudytės, ragai, skudučiai, ožio ragas, švilpa, lamzdelis, birbynė, instrumentiniai ansambliai“ (su Arūnu Luniu) ir pluoštą straipsnių. Minėtini „Jonas Bretkūnas ir XVI a. Rytų Prūsijos lietuvių tautiniai muzikos instrumentai“, „Kerdžiaus truba: piemenavimo tradicijos Dzūkijos pietryčiuose“, „Lietuvių liaudies ambušiūrinii instrumentų funkcionavimo problemos šiuolaikinėje muzikinėje kultūroje“, „Lietuvių liaudies muzikos instrumento trimito (daudytės) modifikacijos klausimu“, „Lietuvių liaudies pučiamieji instrumentai (aerofonai): jų vieta tautinės mokyklos koncepcijoje“, „Medinio trimito aidais (apie daudytes)“.

Antrąja – tradicinių religinės muzikos apraiškų – tematika A. Motuzas yra paskelbęs daugiausia – per 160 įvairios apimties mokslinių publikacijų. Pažymėtina 12 monografių: „Vilniaus Kalvarijų kryžiaus kelio apeigos ir

¹ Alfonso Motuzo biografines medžiagos šaltinis: <https://www.ateitis.net/lt/autoriai/63/apie>

muzika“ (2002), „Lietuvos Kalvarijų Kryžiaus kelių istorija, apeiginiai papročiai ir muzika“ (2003), „Žemaičių Kalvarijos kalnai: istorija, apeigos ir muzika“ (2004), „Veprių Kalvarijos: istorija, apeigos ir muzika“ (2005), „Veprių Kalvarijos: istoriniai, etnologiniai ir etnomuzikologiniai aspektai“ (2006), „Kelmės krašto katalikiška etninė kultūra“ (2007), „Veprių Kalvarijų maldos ir giesmės“ (2010), „Kryžių kalnas: katalikiška etninė kultūra“ (2013), „Kryžių kalnas: istorija, apeigos, muzika“ (2014), „Žemaičių Kalvarijos Kalnų maldyno istorija, muzika, apeigos“ (2017), „Przewodnik. Droga Krzyżowa w Kalwarii Wileńskieje: materiały źródłowe“ (2018), „Vilniaus Kalvarijų Kryžiaus kelio vadovai: istoriniai, liturginiai ir muzikiniai aspektai“ (2019).

Greta mokslinių monografijų A. Motuzas yra paskelbęs ir gerą dešimtį religinės muzikos šaltinių leidinių. Visų pirma vertos dėmesio „Kryžių kalno maldynas ir giesmynas“, „Šermeniniai Žemaičių Kalvarijos Kalnai: natos, maldynas ir giesmynas“ (su CD), „Veprių Kalvarijų maldynas ir giesmynas“, „Vilniaus Verkių Kalvarijų vadovas: maldynas ir giesmynas“ (dvi laidos), „Tytuvėnų bernardinų vienuolyno Kalvarijų maldynas ir giesmynas“ (kartu su Jurgita Danilevičiene), „Góra krzyży: modlitewnik i *śpiewnik*“. Minėtinos ir šaltinių publikacijos bendresnės etnologinės tematikos leidiniuose. Tai „Žemaičių Kalvarijos Kalnų giesmių melodijos Kartenoje“, „Apie Kražių skerdynių metu giedotas giesmes“, „Meldimasis Barborai Žagarietei“ (ir giesmių melodijos).

Šia tema A. Motuzas yra paskelbęs ir per 120 mokslinių straipsnių. Svarbesni jų: „Bažnyčios šventoriaus Kryžiaus kelio muzika“, „Giesmių giedojimo tradicijos Varnių apylinkėse“, „Katalikų šermenų muzikinė kultūra šiandien Lietuvoje: tarp miesto ir kaimo“, „Kelmės valsčiaus katalikiškos maldos ir giesmės“, „Kryžių kalno maldos ir giesmės: tradicija ir dabartis“, „Latvių ir lietuvių maldininkų apeiginės muzikos Kryžių kalne ypatumai“, „Lietuvos Kalvarijų kryžiaus kelių giesmių literatūrinių ir muzikinių tekstų kilmė: vietos ar atneštinė tradicija?“ ir kt.

Pažymėtini A. Motuzo paskelbti ir tarpdalykiniai abiejų – tradicinės instrumentinės bei religinės muzikos – temų moksliniai straipsniai. Tai „Ir giedant šventas giesmes: tautiniai muzikos instrumentai Biržų evangelikų reformatų bendruomenėje“, „About the Existence of Musical Instruments in the Crossway Worschipping in Lithuania“, „Kanklės ir trimitai Lietuvos katalikų bažnyčių simbolikoje: Biblijos ar lietuvių etninės kultūros palikimas?“, „J. Žilevičius ir lietuvių liaudies religinis instrumentinis folkloras“, „Kanklės – the Instrument of Lithuanian Christian Ethnic Music“, „Lietuvių liaudies muzikos instrumentai trimitai religijotyroje“ ir kt.²

² Bibliografiniai duomenys cituojami iš leidinio: Prof. habil. dr. Alfonso Motuzo mokslo publikacijų bibliografija. Sudarė prof. habil. dr. Rimantas Sliužinskas. Klaipėda, Klaipėdos universiteto leidykla, 2025, 35 p. ISBN 978-609-481-256-9.

Čia aptariamoje konferencijoje dalyvavo gausus būrys mokslininkų – pasauliečių ir dvasininkų. Visiems jiems yra brangus prof. Alfonso Motuzo liaudiškojo pamaldumo tyrimų palikimas, jo tąsa. Jos darbą palaimino [...].

Kunigas, socialinių mokslų (edukologija) daktaras Saulius Stumbra (Telšių vyskupija), buvęs profesorius magistrantas ir jo idėjų tęsėjas, pristatė savo pranešimą apie katalikų liaudiškojo pamaldumo praktikas kaip prof. habil. dr. Alfonso Motuzo religinio ir tautinio tapatumo raiškos fenomeną. Prof. habil. dr., Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Filologijos katedros vyriausiasis mokslo darbuotojas Rimantas Sliužinskas pristatė savo sudarytą ir KU leidykloje išleistą prof. habil. dr. Alfonso Motuzo mokslinių publikacijų liaudiškojo pamaldumo tematika bibliografijos leidinį. Doc. dr., Klaipėdos universiteto Jono Pauliaus II krikščioniškųjų studijų centro mokslo darbuotojas kunigas Andrius Vaitkevičius apmąstė liaudiškojo pamaldumo išraiškos – giedojimo – kaip bendrystės ir vilties mokyklos svarbą. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos archyvo vyriausioji archyvarė Gražina Kadžytė aptarė Švč. Mergelės Marijos, Dievo Motinos, vardo ir paveiklo simboliką lietuvių tautosakoje. Šio instituto Dainyno skyriaus vyriausioji mokslo darbuotoja dr. Aušra Žičkienė pasidalijo žiniomis apie Varėnos rajono Musteikos kaime jos užrašytas laidotuvių giedojimo tradicijas. VDU Teologijos doktorantas kunigas Egidijus Kumža kalbėjo apie Marijos kultą Lietuvos religinėje tradicijoje liaudies pamaldumo ir teologinės refleksijos aspektais. Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Kultūrų studijų katedros profesorė daktarė Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė aptarė šeimų piligrimystės ir liaudies pamaldumo praktikas Krekenavos Didžiuosiuose Žolinės atlaiduose. Ukrainos P. I. Čaikovskio Nacionalinės muzikos akademijos Ankstyvosios muzikos katedros profesorė daktarė Olena Ševčiuk pristatė Verbalinės tradicijos ir jos įtakos stačiatikių bažnytinių giesmių sklaidai raštu Ukrainoje tyrimų rezultatus. Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto dekanas, diakonas doc. dr. Benas Ulevičius supažindino konferencijos klausytojus su krikščioniškąja simbolika JAV „Indėnų Bažnyčios“ *Crossfire* apeigose. Viešnia iš Lenkijos, Liublino Jono Pauliaus II katalikiškojo universiteto Menų studijų instituto prie Humanitarinių mokslų fakulteto Etnomuzikologijos ir himnologijos katedros docentė daktarė Kinga Strychaż-Bogač kalbėjo apie piligriminių kelionių į Kalvariją Zebžidovską patirtis liaudies pamaldumo ir giesmių repertuaro kontekste. Šv. Ignaco Lojolos kolegijos kunigas daktaras Nerijus Pipiras aptarė šeimos tradicijų įtaką asmenybės tapsmui liaudiško pamaldumo kontekste. Klaipėdos valstybinės kolegijos dėstytoja praktikė Lina Pudžiuvelytė-Plienienė apmąstė liturginės ir apeiginės muzikos sąveiką ugdant dvasinę ir kultūrinę asmens tapatybę.

Renginio pabaigoje skambėjo paties profesoriaus ekspedicijų metu surinktų ir užrašytų liaudiškojo pamaldumo praktikų pavyzdžiai – įvairios giesmės, kurios iki šiol tebegyvuoja tradicinėje gyvensenoje.

Konferencijos rengimo organizacinis komitetas: kun. dr. Saulius Stumbra (Telšių vyskupija, pirmininkas), prof. habil. dr. Rimantas Sliužinskas (KU, sekretorius), KU SHMF Dekanas prof. habil. dr. Rimantas Balsys, Gražina Kadžytė (LLTI), diak. doc. dr. Benas Ulevičius (VDU) ir prof. Algimantas Žebrauskas (VDA Telšių fakultetas).

Konferencijos mokslinis komitetas: kun. dr. Saulius Stumbra (pirmininkas), prof. habil. dr. Rimantas Sliužinskas (sekretorius), prof. habil. dr. Rimantas Balsys (KU), prelatas prof. dr. Vytautas Steponas Vaičiūnas (VDU), kanauninkas prof. dr. Kęstutis Žemaitis (VDU), prof. dr. Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė (VDU), prof. Algimantas Žebrauskas (VDA Telšių fakultetas), diak. doc. dr. Benas Ulevičius (VDU) ir dr. Aušra Žičkienė (LLTI).

Konferencijos rengimo partneriai – Šiaulių vyskupija, Telšių vyskupo Vincento Borisevičiaus kunigų seminarija, Vilniaus Šv. Juozapo kunigų seminarija, Kauno kunigų seminarija, Žemaičių kultūros draugija, Lietuvos literatūros ir tautosakos institutas, VDU Katalikų teologijos fakulteto Religijos studijų katedra, VDU Humanitarinių mokslų fakulteto Kultūrų studijų katedra, KU SHMF Jono Pauliaus II krikščioniškųjų studijų centras, Klaipėdos miesto savivaldybės etnokultūros centras ir Kretingos, Kelmės bei Plungės rajonų savivaldybės.

Prof. habil. dr. Alfonsas Motuzas – ryškiausia ir per anksti užgesusi asmenybė liaudiškojo pamaldumo praktikų liudijimų ir tyrimų srityje. Tikimės, kad konferencijos pranešimų bei diskusijų kontekste kilusios mintys paskatins jaunuosius mokslininkus nuosekliai ir sistemingai tęsti savo profesoriaus inicijuotus tyrimus.

Kun. dr. Saulius Stumbra
Prof. dr. Rimantas Sliužinskas